

УДК 385.81

ГЕНАЦЫД БЕЛАРУСКАГА НАРОДА**Грыцук М. В.**

Навуковы кіраўнік Савік С. А.

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

Перамога над ворагам у Вялікай Айчыннай вайне была дасягнутая цаной вялікіх ахвяр і незаменных страт беларускага народа. Нямецкія захопнікі пакінулі пасля сябе жудасны крывавы след, бяды і нябачанае спусташэнне. Гэта быў загадзя распрацаваны, абдуман і мэтанакіраваны план генацыду, знішчэння людзей, разрабавання нацыянальнага багацця краіны, ліквідацыі дзяржаўнага ладу. На захопленай тэрыторыі нацысты адкінулі ўсе міжнародныя прававыя нормы. Злачынствы акупантаў па сваёй масавасці і страшнай жорсткасці не ведалі сабе роўных у найноўшай гісторыі Беларусі. Паводле ацэнак спецыялістаў, Беларусь больш чым якая-небудзь іншая краіна Еўропы пацярпела ад вайны.

Цесната, антысанітарныя ўмовы, следствам якіх з'яўляліся сьпны тыф і іншыя эпідэміялагічныя захворванні, адсутнасць медыкаментаў, холад і голад, а таксама бескантрольнае прымяненне зброі аховай прыводзілі да вялікай смяротнасці сярод ваеннапалонных. Пад Мінскам у лістападзе – снежні 1941 г. памерла 25 тыс. чалавек.

Расследаваннем злачынстваў акупантаў і высвятленнем памераў шкоды, прычыненай імі ў гэтай вайне, займалася спецыяльна створаная надзвычайная Дзяржаўная камісія (ЧГК), якая будавала свае высновы нааснове дакументальных сведчанняў. На тэрыторыі Беларусі гэтая праца вялася з пачатку 1944 г. прамой матэрыяльны ўрон, нанесены Беларусі

акупацыяй, вылічаецца ў 75 млрд. рублёў (у цэнах 1941 г.), што ў 35 разоў перавышала бюджэт рэспублікі 1940 г.

На беларускай зямлі нямецкія захопнікі спалілі, разбурылі і разрабавалі 209 з 270 гарадоў і раенных цэнтраў (на 80–90 % былі разбураны Мінск, Гомель, Віцебск), 9 200 весак. Агульныя страты прамысловасці склалі 6 225 млн рублёў (у цэнах 1941 г.). Эканоміка рэспублікі па прамысловых і энергетычных магутнасцях была адкінута на ўзровень 1913 г. Акупанты спалілі і разбурылі 100 465 прамысловых вытворчых будынкаў. Было знішчана або вывезена ў Германію 10 338 прамысловых прадпрыемстваў, уключаючы ўсе буйныя электрастанцыі (85 % іх даваеннага колькасці). Надзвычайная Дзяржаўная камісія па расследаванні злачынстваў нямецка-фашысцкіх захопнікаў ўстанавіла, што маемасны ўрон сельскай гаспадарцы склаў 22 471,9 млн рублёў. Было знішчана 10 тыс. калгасаў, 92 саўгаса, 316 машынна-трактарных станцый, 1 200 тыс. сельскіх будынкаў, у тым ліку 421 тыс. жылых дамоў калгаснікаў. Варварскімі метадамі планава знішчаліся і раскрадалі ўстановы культуры і навукі, адукацыі.

Паводле дадзеных надзвычайнай Дзяржаўнай камісіі, з 1941 г. па 1944 г. было знішчана 10 музеяў, шкода склала 163,4 млн рублёў. Акрамя таго, было разрабавана яшчэ 8 беларускіх музеяў. У краіны Цэнтральнай і Заходняй Еўропы былі вывезены многія творы беларускага, рускага і заходнееўрапейскага мастацтва. Гэта захоўваліся ў Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР каля 1 700 твораў жывапісу і абразоў, больш за 50 скульптур, а таксама шматлікія малюнкi, гравюры, музычныя інструменты, мэблевыя вырабы. Сярод іх творы знакамітых майстроў: І. Айвазоўскага, К. Брулова, В. Бялыніцкага-Бірулі, М. Урубеля, і. Левітана, і. Рэпіна, В. Сурыкава, а таксама Мікеланджэла, К. Растрэлі і інш. Толькі невялікая частка выкрадзенага была вернутая Беларусі [1].

У гады вайны Беларусь пазбавілася свайго нацыянальнага сімвала-крыжа Ефрасінні Полацкай, унікальнай каштоўнасці, створанай у 1161 г. Была страчаная і знакамітая калекцыя слуцкіх паясоў, у якіх ярка адбіліся высокае мастацкае майстэрства і самабытнасць беларускага народа. Амаль цалкам была знішчана Рэспубліканская сістэма бібліятэк, разрабаваны яе кніжны фонд, які складаў 10 млн. асобнікаў. Толькі з фондаў дзяржаўнай бібліятэкі БССР ім. У. І. Леніна (у 1941 г. налічвалася 2 млн тамоў) было згублена больш за паўтары мільёны тамоў, сярод якіх рэдкія і старадрукі, рукапісы. Сення каля 1 млн тамоў застаюцца ненайденнымі. Але як бы вялікі ні быў матэрыяльны ўрон, самай балючай і цяжкай стратай стала гібель людзей.

За гады акупацыі гітлераўцы правялі звыш 140 карных аперацый, падчас якіх поўнасцю або часткова знішчылі 5 454 вескі. Страшным сімвалам злачынстваў гітлераўцаў на беларускай зямлі стала веска Хатынь, спаленая разам з усімі жыхарамі. Яе лес падзялілі яшчэ 618 сельскіх населеных пунктаў, 188 з якіх ужо ніколі не былі адноўлены.

На тэрыторыі Беларусі існавала каля 250 лагераў савецкіх ваеннапалонных і 350 месцаў прымусовага ўтрымання насельніцтва. Толькі ў весцы Трасцянец, дзе знаходзіўся адзін з самых вялікіх па колькасці знішчаных там людзей нацысцкіх лагераў смерці, загінула 206 500 чалавек. Прычым у адрозненне ад Асвенцыма, Майданека і Трэблінкі ў ім знаходзілася галоўным чынам мясцовае насельніцтва. Акрамя таго, у 186 населеных пунктах былі створаны габрэйскія гета. У мінскім гета змяшчалася каля 100 тыс. чалавек, з якіх ацалелі адзінкі. Беларускія навукоўцы кажуць пра тое, што ў Беларусі ў сучасных межах за гады вайны было знішчана 715 тыс. габрэяў. Толькі ў 352-м штаба ў Масюкоўшчыне пад Мінскам у лістападзе-снежні 1941 г. памерла 25 тыс. чалавек. У ліпені 1941 г. на тэрыторыі былой Маладзечанскай

настаўніцкай семінарыі акупанты зладзілі лагер для савецкіх ваеннапалонных – 342, праз які прайшло і мірнае насельніцтва Бранскай і смаленскіх абласцей (усяго загінула 33 150 чалавек). Тут, як і паўсюль, лютавалі эпідэміі і голад, меў месца канібалізм. Метады генацыду былі самыя выдасканаленыя. Нашы суграмадзяне гінулі ў лагерах смерці ад голаду, холаду, здзекаў і масавых пакаранняў смерцю. Дзяцей змяшчалі ў спецыяльныя лагеры, дзе бралі ў іх кроў для германскіх салдат. Моладзь вывозілі для працы на прамысловых прадпрыемствах і ў сельскай гаспадарцы Германіі. Шырока практыкаваліся масавыя расстрэлы закладнікаў. Мірнае насельніцтва выганялі баранаваць мінныя палі, з-за чаго тысячы людзей загінулі і атрымалі калецтвы. Пад падставай барацьбы з партызанамі сотні весак былі спалены разам з жыхарамі, цэлыя раены ператвараліся ў бязлюдныя пустыні. Ваенныя дзеянні і масавыя карныя акцыі супраць жыхароў акупаванай тэрыторыі прывялі да велізарных людскіх страт і нанеслі велізарны матэрыяльны ўрон Беларусі, што адмоўна адбілася на развіцці ўсіх сегментаў эканомікі ў пасляваенныя гады. Найбольш значнымі і непапраўнымі былі людскія страты. У гады вайны загінула каля 3 млн жыхароў Беларусі.

З якія былі да вайны 10 773 тыс. м «жылля гарадоў і раенных цэнтраў захавалася толькі 2 762 тыс.м», без даху над галавой засталіся амаль 3 млн чалавек. Амаль поўнасцю былі знішчаны энергетычныя магутнасці, 90 % станочнага парку, на 40 % скараціліся пасяўныя плошчы. Акупанты знішчылі і вывезлі ў Германію 2 800 тыс. галоў буйнога і 5 700 тыс. галоў дробнага быдла.

Было знішчана цалкам 6 177 і часткова 2 648 школьных памяшканняў, 40 ВНУ, 24 навуковыя ўстановы, 200 бібліятэк, 4 756 тэатраў і клубаў, 1 377 бальніц і амбулаторый, 2 188 дзіцячых устаноў [2].

У перыяд Вялікай Айчыннай вайны фашысцкая кааліцыя знішчыла вялікую колькасць беларускага народа. Мноства беларускага народа было вывезена, адпраўляючы іх на сваю вытворчасць, а таксама да ўсяго пералічанага былі вывезеныя разнастайныя станкі і драўняныя матэрыялы. Беларускі народ нават падумаць не магло токам нерэальнай колькасці ахвяр. Забівалі нават дзяцей, бедныя, маці, галасілі і нічога не маглі зрабіць. Усе, што было зроблена фашыстамі, назаўжды пакінула свой след у гісторыі, як і Беларусі, так і свету.

Літаратура

1. Геноцид белорусского народа в годы Великой Отечественной войны на территории Минской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.minsk-region.gov.by/novosti/proekty/genotsid-belorusskogo-naroda-v-gody-velikoy-otechestvennoy-voyny-na-territorii-minskoy-oblasti/>. – Дата доступа: 02.05.2022.
2. О геноциде белорусского народа в годы Великой Отечественной войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://brest-region.gov.by/index.php/obshchestvo/k-edinomu-dnyu-informirovaniya/13661-mart-2022-o-genotside-belorusskogo-naroda-v-gody-velikoj-otechestvennoj-vojny>. – Дата доступа: 02.05.2022.